

BOEKBESPREKINGEN

Huyse, Luc & Hilde Sabbe, *De mensen van het recht*. Van Halewyck, Leuven 1997, 245p.

Weinig instellingen hebben de afgelopen jaren zoveel kritiek te verwerken gekregen als het gerecht. Het functioneren van hoven en rechtbanken werd scherp op de korrel genomen in de mobilisatie die ontstond naar aanleiding van de zaak-Dutroux. Het is bevreemdend dat er relatief weinig sociologisch onderzoek bestaat naar het reilen en zeilen van een maatschappelijk dermate belangrijke en omstreden sector van het overheidsapparaat. Het nieuwe boek van Luc Huyse en Hilde Sabbe (Instituut Recht en Samenleving, K.U.Leuven) vult dan ook een belangrijke leemte. De auteurs schetsen aan de hand van origineel cijfermateriaal een portret van de Belgische juristen. Deze studie biedt een schat aan origineel cijfermateriaal over 'al wie opgeleid is om met recht om te gaan'.

De auteurs beperken hun onderzoekspopulatie tot diegenen die een diploma van licentiaat in de rechten hebben behaald. Andere beroepsgroepen die evenzeer omgaan met recht (griffiers, opsporingsdiensten, fiscalisten, ...) komen dus niet aan bod. Maar ook bij de juristen wordt nog eens een selectie gemaakt. Huyse en Sabbe hebben het vooral over diegenen die actief zijn in het gerechtelijk apparaat *sensu stricto*: rechters, advocaten, notarissen en gerechtsdeurwaarders krijgen samen zo'n 160 pagina's toebedeeld in dit boek, terwijl de bedrijfsjuristen en de ambtenaren-juristen het moeten stellen met zo'n 17 pagina's. Dit boek handelt dus vooral over de 'traditionele' juridische sectoren. In 1930 was het inderdaad nog zo dat 80% van de afgestudeerde juristen zijn weg vond als advocaat, rechter of notaris. Nu is dat nog minder dan de helft, maar die verschuiving weerspiegelt zich dus niet echt in de opbouw van het boek.

Het aantal juristen in ons land is sterk aan het stijgen. Nu reeds zijn er zo'n 40.000 mensen met een diploma van licentiaat in de rechten. Er zijn bovendien weinig aanwijzingen dat die groei in de nabij toekomst zal stoppen. Terwijl in het midden van de jaren zestig elk jaar zo'n 400 studenten afstudeerden in de rechten, is dit aantal nu gestegen tot ongeveer 1.500. Het aantal gediplomeerde juristen is zo sterk kunnen groeien door een toegenomen vraag naar juridische dienstverlening. Huyse en Sabbe hebben het in dit verband over een 'verwettelijking van maatschappelijke verhoudingen'. Maatschappelijke interacties verlopen meer en meer volgens

een juridisch stramien, en de drempel om de stap te zetten naar rechtbank of administratief rechtscollege is veel lager geworden. De groei van het legertje juristen is wel niet gelijkmatig verlopen: vooral vrouwen en Nederlandstaligen hebben de afgelopen decennia een forse inhaalbeweging ingezet.

Uit de cijfers in dit boek blijkt dat het traditionele beeld dat nog steeds bestaat over 'de' jurist, aan herziening toe is. Niet alleen vestigt een steeds kleiner deel van de juristen zich nog als advocaat, of neemt anderszins een vrij beroep op; ook de manier waarop dat gebeurt is sterk aan veranderingen onderhevig. Nog slechts een kwart van alle advocaten werkt alleen. Een groot gedeelte van de beginnende advocaten verenigt zich in associaties, of gaat aan het werk binnen enkele grote *law firms*, naar Angelsaksisch model. Deze vorm van schaalvergroting laat een doorgedreven specialisatie toe. Deze trends zorgen er voor dat het juridisch bedrijf geleidelijk zijn mysterie verliest, en meer en meer een bedrijfstak als alle andere wordt. Termen als schaalvergroting, rendabiliteit, marketing en management doen ook in deze sector hun intrede.

Binnen deze constellatie wordt de vroegere notie van het 'vrije beroep' dan ook voor een stuk een anachronisme. De auteurs gaan uitgebreid in op de dubbelzinnige status die dergelijke vrije beroepen hebben: aan de ene kant wijzen ze overheidsop treden af, maar aan de andere kant hebben ze diezelfde overheid nodig om hun monopolie en dus hun marktaandeel te beschermen. Juristen worden geconfronteerd met het feit dat andere beroepsgroepen zich gaan vestigen op hun terrein, en daardoor concurrentie opleveren voor het eigen ambacht. De houders van het vrij beroep gaan daarom een discours ontwikkelen waarmee ze de legitimiteit van hun monopolie- en statusaanspraken proberen te onderbouwen. Huysse en Sabbe blijven diplomatisch-vriendelijk, maar voor een goede verstaander is het duidelijk dat ze pleiten voor het in vraag stellen van de privileges die deze beroepsgroep zichzelf heeft toegeëigend.

Dat wordt bijvoorbeeld duidelijk in hun hoofdstuk over het statuut van notarissen, een kwestie waarover op politiek vlak de afgelopen jaren het een en ander te doen is geweest. Notarissen bevinden zich ook in een heel dubbelzinnig statuut: enerzijds vervullen ze een openbaar ambt, maar anderzijds doen ze dat als vrij beroep. Hiermee was het notarisambt waarschijnlijk het enige erfelijk openbaar ambt in onze samenleving. De auteurs laten zich kritisch uit over de manier waarop notarissen hun beroepsbelangen willen afschermen, onder meer inzake de overdraagbaarheid van de praktijk aan de kinderen. Impliciet ondersteunen de auteurs hier de recente voorstellen en ontwerpen om het notarisberoep toegankelijker te maken.

De groei van het aantal juristen situeert zich vooral bij diegenen die hun diensten vermarkten, zoals advocaten en juridisch adviseurs. Het aantal magistraten, daarentegen, is relatief stabiel gebleven: het kader is slechts bij mondjesmaat uitgebreid, ondanks het feit dat de hoven en rechtbanken een groter aantal zaken dienen te verwerken. Ook de manier van werken van de magistraten is grotendeels gelijk gebleven: het is pas de afgelopen twee jaar dat er geleidelijk werk wordt gemaakt van een aantal initiatieven om de efficiëntie van de rechtbankorganisatie te vergro-

ten. De magistratuur zelf staat vaak eerder huiverachtig tegenover dergelijke initiatieven, die worden geïnterpreteerd als een schending van het grondwettelijk vastgelegde principe van de autonomie der machten. Deze autonomie wordt echter vaak gebruikt als een excuus om elke vorm van kwaliteitscontrole af te wijzen. In navolging van een eerder pleidooi van Luc Huyse voor het cultiveren van een klimaat van interne kritiek, maken de auteurs hier een interessante vergelijking met de visitatiecommissies op de universiteiten. Door gebruik te maken van een dergelijk mechanisme kan men kwaliteitsbevorderend werken, zonder de autonomie van het beroep aan te tasten.

De auteurs wijzen in hun analyse van de juridische 'markt' ook op een aantal onvervulde behoeften, zoals het gebrek aan rechtshulp voor minder bedeelden. Ook een aantal tekortkomingen in het juridisch systeem wordt grondig behandeld. Dit boek (dat zowel in paperback als in hardcover (voor de vrije beroepen onder ons?) verkrijgbaar is) brengt binnen een relatief kort bestek een groot aantal gegevens samen over het juridisch beroep. Vooral het bij elkaar brengen van al die cijfers was ongetwijfeld een aartsmoeilijk karwei. De tekst is vlot leesbaar ook voor een algemeen publiek, en de verwijzingen naar de theoretische literatuur zijn beperkt tot een minimum. Het maatschappelijk debat over rol en functie van het gerechtelijk apparaat lijkt nu goed en wel losgebarsten, en dit boek vormt hierin zeker een waardevolle bijdrage.

Marc Hooghe

van de Vijver, Fons & Leung, Kwok, *Methods and Data Analysis for Cross-Cultural Research*. Thousand Oaks, Sage, 1997, 200 p.

Er wordt in de internationale literatuur steeds meer aandacht besteed aan de methodologische aspecten en problemen die verbonden zijn aan cross-cultureel onderzoek. Dit soort studies wordt, naast de problemen waarmee het intracultureel onderzoek reeds dient af te rekenen, tevens geconfronteerd met een aantal specifieke moeilijkheden die inherent zijn aan de aard van dergelijk onderzoek. De potentiële foutenbronnen stapelen zich met andere woorden op. Dit heeft geleid tot de ontwikkeling van een aantal specifieke technieken om deze problemen op te sporen en in de mate van het mogelijke te helpen ondervangen. Het boek van van de Vijver (Tilburg) en Leung (Hong Kong) geeft een overzicht van de methodologische problemen die de validiteit van interculturele vergelijkingen kunnen bedreigen en bespreekt verschillende manieren om deze foutenbronnen te ontdekken.

Het eerste hoofdstuk bevat een typering van het cross-cultureel onderzoek. Er wordt gewezen op het comparatief en het quasi-experimenteel karakter van dit soort onderzoek. Bias wordt gezien als de grootste bedreiging voor deze studies. In het

tweede hoofdstuk wordt het theoretisch kader geduid. Hierin spelen twee concepten een centrale rol. Het eerste concept betreft de equivalentie van het meetinstrument in de verschillende culturele groepen. Men onderscheidt drie equivalentieniveaus die zich op een hiërarchische wijze tot elkaar verhouden, m.n. (van laag naar hoog) construct equivalence, measurement unit equivalence en scalar equivalence. Bias is een tweede centraal concept. Opnieuw kunnen drie soorten onderscheiden worden: construct bias, method bias en item bias. Tevens worden de gevolgen van het optreden van deze drie vormen van bias voor het equivalentieniveau van het meetinstrument beschreven. De tabel waarin dit laatste schematisch wordt weergegeven (tabel 2.2, p. 19) bevat echter een storende drukfout. De waarden van de cellen van de tabel dienen te worden vervangen door hun tegenovergestelde: 'yes' moet worden vervangen door 'no' en omgekeerd. Tenslotte wordt een beschrijving gegeven van vier gebruikelijke types van cross-cultureel onderzoek. Elk van deze types kan zich zowel richten op niveauverschillen als op structurele verschillen tussen de onderzochte culturen.

Een volgend hoofdstuk heeft betrekking op het design van cross-cultureel onderzoek. De aandacht gaat in eerste instantie uit naar de steekproeftrekking, zowel van culturen als van subjecten binnen de culturen. Vervolgens bespreken de auteurs hoe de validiteit van intercultureel onderzoek kan worden verhoogd door het gebruik van specifieke vertalingsprocedures en aangepaste meetprocedures.

Hoofdstuk 4 behandelt de statistische technieken waarmee de verschillende vormen van bias en/of valide cross-culturele verschillen kunnen worden opgespoord. Vooreerst worden de verschillende manieren voor het opsporen van item bias besproken. Daarna worden achtereenvolgens de technieken voor het vaststellen van structurele en niveauverschillen uit de doeken gedaan. Tevens bespreken de auteurs hoe interculturele verschillen gevalideerd kunnen worden door het gebruik van contextvariabelen. Het hoofdstuk wordt afgerond met een korte uitweiding over multilevelanalyse.

In het daaropvolgende hoofdstuk worden voor elk van de types van cross-cultureel onderzoek, die in het tweede hoofdstuk werden onderscheiden, de specifieke ontwerp- en analyse-aspecten besproken. Tevens worden de sterke en de zwakke punten van elk type aangegeven. Het afsluitende hoofdstuk vat de belangrijkste methodologische kwesties samen in acht stellingen.

Als inleiding in de materie van het cross-cultureel onderzoek, lijkt het boek van van de Vijver en Leung m.i. zeker in zijn opzet geslaagd te zijn. Ze zijn er in geslaagd een werk te schrijven dat de belangrijke aspecten en problemen van cross-cultureel onderzoek begrijpelijk maakt voor iemand die niet vertrouwd is met de materie zonder zich daarbij tot de opsomming van enkele gemeenplaatsen te beperken.

De auteurs besteden ruim aandacht aan de belangrijkste concepten, en de vele voorbeelden die daarbij worden gegeven, verhogen het inzicht in de begrippen en de

concrete werkwijze van het cross-cultureel onderzoek aanzienlijk. Het vierde hoofdstuk van het boek, dat de analysetechnieken in het cross-cultureel onderzoek behandelt, is op een consequente en systematische manier opgebouwd. Uitgaande van het onderscheid tussen niveau- en structuur-georiënteerde technieken, geven zij een overzicht van de statistische technieken die in cross-cultureel onderzoek gebruikt kunnen worden. De bespreking van de statistische technieken is bondig, maar toch uitgebreid genoeg om een algemeen inzicht te krijgen in de concrete werkwijze en de mogelijkheden en beperkingen van deze technieken in het cross-cultureel onderzoek. Een gedetailleerde beschrijving van alle aspecten van deze statistische technieken kan men in een inleiding uiteraard niet verwachten. Iemand die vertrouwd is met de praktische werkwijze van deze technieken, zou echter op basis van het boek in staat moeten zijn om deze technieken toe te passen in een cross-culturele context.

Niettemin dienen met betrekking tot dit vierde hoofdstuk enkele kritische bemerkingen geformuleerd te worden. Ten eerste wordt er niet steeds een duidelijk onderscheid gemaakt tussen factoranalyse en principale componentenanalyse (p. 98-99). Gezien de verschillen tussen beide technieken, wat betreft de vooronderstellingen omtrent de achterliggende relaties tussen de factoren of principale componenten, lijkt enige nuancering ons toch gepast. Ten tweede wordt clusteranalyse in het boek in feite besproken in een 'oneigenlijke' vorm, namelijk als techniek om een aantal variabelen te reduceren tot een beperkt aantal achterliggende, niet geobserveerde concepten. Andere technieken, o.m. factoranalyse, zijn hiervoor echter beter geschikt dan clusteranalyse. De eigenlijke toepassing van clusteranalyse, het reduceren van het aantal elementen tot een beperkt aantal categorieën van elementen, wordt niet besproken. Deze toepassing is uiteraard minder relevant voor het testen op de aanwezigheid van construct bias. Tenslotte wordt bij multilevel analyse enkel gesproken over ecological fallacy: het onterecht toewijzen van eigenschappen van eenheden van een hoger niveau aan eenheden van een lager niveau. In een context waarin de data hiërarchisch gestructureerd zijn, kan het omgekeerde echter eveneens voorkomen, namelijk het onterecht toewijzen van eigenschappen van elementen van een lager niveau aan elementen van een hoger niveau. Hoewel deze atomistic fallacy niet in het boek wordt behandeld, heeft multilevelanalyse (ondermeer) tot doel om, door het respecteren van de niveaoverschillen, beide vormen van onterechte toewijzing te vermijden.

Jerry Welkenhuysen-Gybls

